

Anna Piwowarska

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0002-8767-5785

Wino w poezji *shijo* – przykład postawy epikurejskiej i eskapizmu w tradycyjnej literaturze koreańskiej¹

***Shijo* and Wine – Epicureanism and Escapism
in Korean Traditional Literature**

Abstract

The following article focuses on the types of traditional Korean poetry called *shijo*. Although relatively short in form, these poems remain one of the most representative types of Korean classical poetry. Members of the upper class, such as Confucian scholars and literati, who for the longest time remained the main authors of *shijo*, used their works to popularize Confucianism and its ethics, glorify consecutive kings reigning the Korean Peninsula, as well as express emotional dilemmas regarding different historical events and passage of time. As years went by, however, more people from different backgrounds created *shijo*, which resulted in an increase of the themes and emotions appearing in this kind of poetry. One such motif that kept reappearing throughout the centuries is the theme of drinking alcohol and enjoying one's time under its influence. Recalling these types of scenes, Korean literati presented many different messages for the reader to interpret. Firstly, this kind of poetry took on the role of a poetic toast to centuries past and happiness of drinking wine. Other than that, however, it also carried the meaning of longing for an epicurean life spend on simple prosaic pleasures that one could experience during one lifespan. Finally, it was a way of escaping the ruthlessness of life, especially in case of authors whose life was inseparably bound to the court and its many controversies.

¹ W niniejszym artykule omawiane są wiersze, w których przewija się wątek różnych gatunków alkoholu ryżowego. Proces destylacji pozwala nazywać go wódką, jednak zarówno zawartość procentowa alkoholu, jak i konsystencja tego napitku degustatorom z zachodniego kręgu kulturowego przywoływać może raczej na myśl wino – i takie określenie zostało zastosowane w niniejszym ujęciu.

시조에 나타나는 술 - 한국 고전시가의 에피쿠로스주의와 현실 도피 중심으로

요약

본 논문은 한국의 전통 시 중 하나인 시조에 초점을 맞추고 있다. 양식이 비교적 간단해도 시조는 대표적인 한국 고전시가의 종류라고 할 수 있다. 시조 작자는 유교 학자와 문인 등을 비롯해 상류층이 대부분이며 시조를 통해 유학윤리를 대중화하고 한반도를 다스리는 왕을 찬양하고 역사적 사건과 시간의 흐름과 관련하여 나타나는 감정을 표현한다. 시간이 지남에 따라 시조의 작자 수가 증가했으며 시조에 나타나는 주제와 감정도 다양해졌다. 이러한 주제 중의 하나는 술과 술에 취함이다. 작자는 술을 먹는 장면으로 여러 가지 발상을 보여준다. 처음으로 이러한 시조는 과거와 술을 통해 나오는 행복을 위한 건배의 역할을 한다. 또는 쾌락주의의 일생을 열망하는 의미도 있으며 일부 상류층 작자의 작품에는 궁중 생활에서 도망치기를 바라는 뜻도 담고 있다.

Keywords: *shijo*, Korean literature, Korean classical poetry

키워드: 시조, 한국 문학, 고전시가

Słowa kluczowe: *shijo*, literatura koreańska, koreańska poezja klasyczna

Wychyłmy czarkę, jedną za drugą, złączmy je rwanymi kwiaty.

Bo gdy ciało uwiednie, otulone matą słomianą położą na nosze, poniosą je na marach i dziesięć tysięcy par oczu lży będzie ronić, gdy wystawiony pośród miskantu i skrzypu, w dębinie i łęgu topolim, pod złotym słońcem i bladym księżycem, na mżawkę i śnieżycę, na mroźnym wietrze, któż wtedy napełni dla mnie czarkę...

A kiedy małpy na grobie melodię zanucą, czyż nie będzie za późno na żale?

한 잔 먹새그려 또 한 잔 먹새그려 꽃 꺾어 산 놓고 무진무진 먹새그려
이 몸 죽은 후면 지게 위에 거적 덮어 주리혀 베여가나 유소보장의 만인이 울어 예나
어욱새 속새 덮가나무 백양 속에 가기 곳 가면 누른 해 흰 달 가는 비 굽은 눈 소소리바람 불
제 뉘 한 잔 먹자 할꼬

하물며 무덤 위에 잔남이 파람 불제야 뉘우친들 어찌리

훈齋잔먹새그려쓰훈齋잔먹새그려 곳것거算산노코無무齋진無무齋진먹새그려

이몸주근후후면지게우히거적더퍼주리허미여가나流뉴蘇소寶보帳當의萬萬人인이우리네
나어옥새속새덥가나무白楊양수폐가기곳가면누른히힌돌?논비굴근눈쇼소리부람블제
뉴훈齋잔먹자홀고

후를며무덤우히진나비푸람블제누우촌돌엇디리

Takimi oto słowami podmiot liryczny *Przyśpiewki ku czci wina* (將進酒辭, 장진주사)² autorstwa Chōng Ch'ōla, jednego z najwybitniejszych poetów koreańskich, wykląda filozofię, którą najwyraźniej autor kierował się za życia. W zgodzie z horacjańską sentencją *carpe diem* nawołującą do tego, by cieszyć się bieżącą chwilą, zachęca do czerpania satysfakcji z prostych rzeczy – z jednej strony na piedestał wynosi przyjemność, jakiej dostarcza picie alkoholu, z drugiej zaś znaczną część wiersza wypełnia osobliwa kontemplacja natury, która w chwili śmierci staje się dla człowieka niedostępna. To, co dostarcza ludziom radości, jest krótkotrwałe i nawet niewielkie przyjemności czerpane z błahych czynności dnia codziennego stanowią, w intencji tego przesłania poetyckiego, o tym, że spędzamy życie w poczuciu satysfakcji.

Przesłanie to zostaje spotęgowane poprzez przywołanie w utworze wątku małych tańczących na grobie zmarłego, kontrastujące wyraźnie z wcześniejszymi wersami odnoszącymi się do motywu beztróskiego, radosnego życia. Obraz ten potęguje w oczach odbiorcy poematu rozdźwięk pomiędzy wizją beztróskiego życia doczesnego a nieuchronnością pozbawionej litości śmierci. W ten sposób czarka wina staje się żywym symbolem takich właśnie małych przyjemności, które umilają codzienne życie.

Odnosząc się do głównego przesłania utworu możemy zauważyć, że poetycki wątek raczenia się alkoholem został tu przedstawiony jako

² Literaturoznawcy zajmujący się tematyką tradycyjnej koreańskiej literatury od wielu lat nie są zgodni, do jakiego gatunku poezji należałoby zaliczyć utwór Chōng Ch'ōla. Wśród proponowanych rozwiązań pojawia się zarówno poezja *kasa* (가사), jak i *tan'ga* (단가), jednak współczesne antologie poezji koreańskiej zaliczają *Przyśpiewkę ku czci wina* do gatunku *shijo*. (O'Rourke Kevin, *Chōng Ch'ōl: Sijo Poet*, „Korea Journal”, t. 26 nr 4, kwiecień 1986, s. 7).

taka właśnie codzienna rozrywka zwykłego człowieka. Sformułowanie takiego przesłania nie jest dziełem przypadku. Obecny w tym utworze Ch'ong Ch'ŏla epikurejski kult ulotnego życia w połączeniu z uwielbieniem dla otaczającej przyrody, tendencjami eskapistycznymi oraz toastem wznoszonym ku czci małych przyjemności stanowi odbicie filozofii wyrażanej w tradycyjnej poezji koreańskiej poprzez obecność alkoholu w opisach i narracji prowadzonej przez „ja” liryczne. Poeci wywodzący się z różnych okresów i profesji w szczególności sięgali po wymienione wyżej motywy w przypadku wierszy *shijo*, których niesformalizowana, jak na realia tradycyjnej poezji koreańskiej, budowa oraz treść od wieków pozwala na wyczerpujące przekazanie myśli i uczuć targających podmiotem lirycznym.

Pieśni pór roku

Spośród wielu gatunków tradycyjnej literatury koreańskiej, jednym z najbardziej reprezentatywnych pozostaje niezmiennie od wieków poezja *shijo* (時調, 시조)³. W znaczeniu terminu *shijo* można wyróżnić dwa komponenty, zapisywane dwoma ideogramami chińskimi. Podstawowym znaczeniem pierwszego z nich (時, 시), odczytywanego po sinokoreańsku jako *shi*, jest „czas” bądź „pora”. Drugi komponent, zapisywany ideogramem (調, 조), którego sinokoreański odczyt to *cho*, nawiązuje swoim znaczeniem do sfery muzyki i można je oddać jako „melodia”, „ton”, „rytm”, co w tym wypadku może odnosić się do muzycznych walorów poezji jako pieśni, śpiewu. Pojęcie *shijo* odnosi się zatem do brzmieniowych własności poezji, opartej na motywach upływu czasu, zmienności pór roku, w bliskim powiązaniu

³ Nazwa *shijo*, według historyków literatury, po raz pierwszy została użyta najprawdopodobniej w XVIII wieku za panowania króla Yŏngjo (za: Rynarzewska Ewa, *Literatura koreańska. Renesans, Historia literatury światowej* III/4, Wydawnictwo SMS, Bochnia 2004, s. 445). Przez jakiś czas nie była jednak powszechnie używana. Termin ten zaczął być szeroko wykorzystywany dopiero w XX wieku, po tym, jak w roku 1920 ceniony historyk i poeta Ch'oe Nam-sŏn (崔南善, 최남선) wykorzystał termin *shijo* w antologii *Sto osiem ziemskich namiętności* (百八煩惱, 백팔번뇌).

z poetyckim kalendarzem przyrody. Zwyczajowo tłumaczy się termin *shijo* na język polski jako „pieśni pór roku”⁴. Podobne tendencje tłumaczeniowe zauważyć można wśród autorów angielskojęzycznych. Autorzy opracowań anglojęzycznych oddają termin *shijo* za pomocą określeń takich jak *song of seasons*⁵ (Jaihiun Joyce Kim) bądź *melody of time*⁶ (Zong In-sob [Chǒng In-sǒp]). W swoich licznych pozycjach, zaliczających się w poczet kompilacji koreańskiej tradycyjnej literatury, Cho Dong-il oraz Daniel Bouchez w swojej francuskojęzycznej *Histoire de la littérature coréenne* używają natomiast określenia *air du temps*.

Współczesny poeta koreański Yi Ŭn-sang wskazuje, że piękno formy *shijo* opiera się na braku sformalizowanych reguł w jej kompozycji, natomiast cecha ta wywodzi się właśnie ze swobodnego w zakresie treści charakteru *shijo*⁷. Gatunek ten miał tradycyjnie przyjętą formę trójwersową. W przeciwieństwie do innych tradycyjnych form poezji koreańskiej, zmienny charakter metrum gatunku *shijo* ujawniał się w tym, że każdy z trzech wersów składał się z nieustalonej dokładnie liczby sylab. Na ogół jednak średnia liczba sylab przypadających na cały wiersz wynosiła czterdzieści pięć. Wersy dzieliły się na ogół na cztery frazy oddzielone od siebie średniówką. Podstawowy schemat metrum dla *shijo* obejmował zatem następujące po sobie naprzemiennie trzy- i czterosylabowe frazy w pierwszym i drugim wersie oraz trzy-, sześć-, cztero- i ponownie trzysylabową frazę w ostatnim wersie (3–4–3–4–/3–4–3–4/3–6–4–3). Nieco inaczej opisuje metrum *shijo* Yi Pyǒnggi, współczesny autor i badacz tego gatunku, według którego średniówki oddzielające frazy występujące po pierwszej i po trzeciej frazie nie mają tu znaczenia, a wewnętrzna

⁴ Rynarzewska Ewa, *Literatura koreańska. Renesans, Historia literatury światowej III/4*, Wydawnictwo SMS, Bochnia 2004, s. 445. Halina Ogarek-Czój w swojej *Klasycznej literaturze koreańskiej* przełożyła angielskie określenie *songs of seasons* jako ‘melodie sezonów’, co nie oddaje w adekwatny sposób sensu terminu *shijo*.

⁵ Por. Kim Jaihiun Joyce, *Classical Korean Poetry – more than 600 verses since the 12th century*, Hanshin Publishing Co., Seoul 1990, s. xii oraz Zong In-sob, *Introduction to Korean Literature*, Sam Young Printing, Seoul 1970, s. 20.

⁶ Zong In-sob, *Introduction to Korean Literature*, dz. cyt., s. 20.

⁷ Rutt Richard, *Beauty of Sijo Poetry*, „Korea Journal”, t. 3 nr 1, styczeń 1963, s. 15.